

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LARA 2021

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara $2\frac{1}{2}$

Bammbiri ili li na masiatari a 20.

PFESANI

1. Vhalani siatari heli nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni SONGO lingedza u vhala bammbiri lothe. Tolani Thebulu ya Zwi re Ngomu kha siatari li tevhelaho ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda n'waha uno. Vhalani mbudziso idzo ni koneha u nanga dzine na tama u fhindula.
3. Bammbiri heli lo vhumbwa nga KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A:	Nganea	(35)
KHETHEKANYO YA B:	Dirama	(35)
KHETHEKANYO YA C:	Nganeapfufhi	(35)
KHETHEKANYO YA D:	Vhurendi	(35)
4. Fhindulani MBUDZISO MBILI dzo fhelela u bva kha khethekanyo MBILI DZINWE na DZINWE.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA
Fhindulani mbudziso MBILI kha nganea ye na guda.

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na n'waha.

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na n'waha.
5. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.
6. Tevhedzani ndaela dzo n'walwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.
7. Nomborani phindulo dza nu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.
8. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 75 kha KHETHEKANYO INWE na INWE.
9. N'walani nga vhudele nahone zwi no vhone.

ZWI RE NGOMU

Siatari ili li do thusa vhalingiwa kha u nanga mbudziso dzine vha todou dzi fhindula vha songo vhuya vha vhala bammbiri lothe.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.		
NOMBORO YA MBUDZISO	MARAGA	SIATARI
1. <i>U tshila ndi u vhona</i>	18	5
2. <i>U tshila ndi u vhona</i>	17	6
3. <i>Ho dina one</i>	17	8
4. <i>Ho dina one</i>	18	9
KHETHEKANYO YA B: DIRAMA		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.		
5. <i>Findinkodo</i>	18	11
6. <i>Findinkodo</i>	17	13
KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.		
7. 'Ndi a putedza ha itea dembe'	18	15
8. 'Ai! Ndi mini?'	17	16
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI		
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.		
9. 'Thingothendeleki'	18	18
10. 'Muungeledzi'	17	19

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Itani luswayo kha khethekanyo dze na fhindula dzone.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	MBUDZISO DZI TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO √
A: Nganea	1–4	2	
B: Dirama	5–6	2	
C: Nganeapfufhi	7–8	2	
D: Vhurendi	9–10	2	
PFESANI: Ivhani na vhuṭanzi uri no fhindula mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

KHETHEKANYO YA A: NGANEA**MBUDZISO 1: U TSHILA NDI U VHONA – RN MADADZHE**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

Nga ngomu vhuongeloni uvhu, kha dziinwe dza ofisi, hu wanala dokotela Mpho. Mpho u khou endela u tola mabammbiri awe ane a amba nga ha malwadze o fhambanaho. Zwauri u dokotela, a zwi vhuyi zwa hanga. U vhone o ambara ludzhasi lutshena lune madokotela manzhi lifhasini vha anzela u lu ambara. Tshiinwe tshifhinga u nga wana Mpho o litsha u vhala mabammbiri aya, wa wana o 5
sedza nthu, zwi dubaho mulomoni hu si na zwiinwe arali vhu si vhutsi. Hu hone vhutshilo kha vha inwe li la maladze. Zwezwi e kha tshiimo itshi, ndi hune a anzela u vha a tshi khou humbula: 'Ngoho vhutshilo vhu khou ndifhela. Ndi fhanu a hu na tshine nda lila. Ndu yo nakaho ndo fhatu ngeno musadzi wa thase ndo mala. Ndi tshi tshimbila, zwinoni zwi tou ita na u lidza miludzi ngeno vhatu vha tshi wa nga 10
magona. Hone, tshine tsha khou ita zwauri namusi ndi pfe ndi sa diphini, ndi uri musadzi wanga ndi vho mu vhona sa khaladzi. Ndi vho mu vhona sa khaladzi nga nthani ha Maria. Muongi uyu a no pfi Maria o dinakela vha hashu. Ngavhe ndo vha ndi sa athu u vHINGA, ndo vha ndi tshi do diposa khae, naho e na muthannga wawe. Ndi zwa vhukuma, thavhanyedza i la mbudzi, tsalela i la kholomo. Ndi fanela u 15
vhamba maano a u wana hoyu Maria, huufha na ene a tshi nga u ya ntakalela!'

- 1.1 Bulani fhethuvhupo ha mafhungo aya. (1)
- 1.2 Mafhungo e na vhala a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? (1)
- 1.3 Tshipida tshe na vhala tshi bvukulula Mpho sa muthude? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 1.4 Ndi ngani Mpho o diwana e afho sibadela? (2)
- 1.5 Muaneva mulutanyi buguni iyi ndi nnyi? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)

1.6 Nangani phindulo yo teaho.

Mufumakadzi wa Mpho ane a khou ri ndi t̃hase ndi ...

- A Dugudzha.
- B Aifheli.
- C Maria.
- D Phophi.

(1)

1.7 Vhudipfi ha Mpho mafhungoni aya ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yaṅu.

(2)

1.8 Talutshedzani zwo bvelelaho mathakeni a bugu iyi.

(2)

1.9 Ndi zwifhio zwine muṅwali wa bugu iyi a khou tama ri tshi guda malugana na vhudifari ha Mpho?

(2)

1.10 Ni a tendelana naa na muhumbulo wa muṅwali a tshi ri 'U tshila ndi u vhona' no sedza nganea iyi? Tikedzani phindulo yaṅu.

(3)

[18]

NA

MBUDZISO 2: U TSHILA NDI U VHONA – RN MADADZHE

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu ḍo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Zwauri Dugudzha a nga vha e ngafhi izwovho ha zwi ḍivhi vhunga vho lwa mulovha vha tshi lwela tshelede. Fhedzi, o pfa Dugudzha a tshi amba ḷa u shavhela ḍoroboni. Zwezwi Dzwaini a tshi amba ḷa u lwela tshelede, Vho Maanō na Aifheli vho mbo ḍi ḍelwa nga muhumbulo wa uri muthu we a vha rwela lutingo mapholisani a tshi ambulula Dzwaini, a hu na muṅwe arali e si Dugudzha. Dza mbo ḍi vha dzo bva goloi dza ya dza thivha magondo mahulwane othe a ḷa Vuvha na kha mashango a masakha naḷo. Mapholisa vho thusea nge vha vha vhe na tshinepe tsha Dugudzha tshe vha fhiwa tshone nga Dzwaini. 5

'Ndi amba vhosedzheni.' Muambi ndi Aifheli.

'Nndaa! Mulandu ndi mini?'

10

Ndi kale nga maanda ri tshi khou imisa goloi hafha badani, fhedzi u swika zwino, a ri athu na u wana uyo muthu ane a pfi Dugudzha. Thaṅwe ro sokou thivha hafha badani ngeno hu uri muthu uyo hu kale o shavha.

'Vhunga ri si na vhuṅanzi ha uri o shavha kana ho ngo shavha, ndi khwiṅe ri tshi sokou lindela. Arali ra sa mu wana nga u thivha hashu bada, a zwo ngo khakhea. Zwi ḍa zwa khakhea arali ro no tuwa, ra pfa hu tshi pfi o fhira nga heneffa.' 15

- 2.1 Kha mafhungo a re afho n̄tha ndi nnyi o potaho muñwe mapholisani? (1)
- 2.2 Ndi vhushakade vhu re hone vhukati ha Mashudu na Maria? (2)
- 2.3 Mafhungo a re afho n̄tha a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto? (2)
- 2.4 Ndi zwifhio zwi no sumbedza uri Vho Maano na Aifheli vha khou ita mushumo wavho? (2)
- 2.5 Masiandaitwa e a vha hone kha Mpho nge a ita tshikwekwe tsha u renga Dzwaini na Dugudzha ndi afhio? (2)
- 2.6 Ndi khudano ya lushaka lufhio yo bvelelaho vhukati ha Dzwaini na Dugudzha musi vho no vhulaha Mashudu? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- 2.7 Thasululo ndi tshipida tshine nyito ya wa hone. Ri talutshedzeni zwo iteaho kha nganea iyi. (2)
- 2.8 No ditika nga mafhungo a bugu iyi ndi zwifhio zwi no tana Mpho sa muthu a sa thonifhi mushumo wawe? (2)
- 2.9 Inwi ni vhona kutshilele kwa Mpho wa dokotela ku tshi tangedzea kha tshitshavha? Tikedzani phindulo yañu. (2)
- [17]

MBUDZISO 3: HO DINA ONE – S Mbedzi

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu ḍo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yenyeno mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA C

Minwaha ya ḍi salana murahu Ngeletshedzo e madakaloni o yaho nga u fhambana. Na ifa na lone la vha li tshi khou fhambana nae nga zwituku nga zwituku. Kha othe mabindu e mukalaha vha a sia vhuvhili hao, zwithu zwa thoma u thenga-thenga nga zwituku. Naho mukegulu vho kaidza na u sundela kule na mabindu, Ngeletshedzo o vha a tshi vho tou ita zwithu nga swili. Tshelede ye vha vha vha tshi vha vho i 5 shuma vha khakha vha mu ruma uri a ye a i vhulunge, yo vha i tshi mbo iswa madikitani. Vhukuma mutḥannga a shanduka dzuvha vhune vhuṭhweṭhwe ha sa tambele kule naḷo. Dza nga vha dzi ṅotshi dzi dzula dzo li momela. Izwi zwa ita uri Ngeletshedzo a shanduke khosi i si na shango.

'Ngeli we, tshila tshifhinga tsha uri ndi yo dalela vhabebi vhangā tsho swika. Ni a 10 ḍivha ndi ḍo ni ṭuvha nṅe.' Veronica u ralo o edela kha khana ya Ngeletshedzo a tshi khou ralo u endela u mu vhandā tshandā.

'U a ḍivha Vero ndi ḍo sala ndo tou ṭuṭu sa tshiivha maduvha othe ane a ḍo vha e siho. Hu ḍi tou vha uri o vhidzwa nga vhabebi vhawe, arali hu si hezwo ndo vha ndisa ḍo pfesesa.' 15

- 3.1 Kha mafhungo a re afho ṅṅha ndi nnyi we a kaidziwa nga mukegulu? (1)
- 3.2 Ndi vhushakade vhu re hone vhukati ha Osbon na Musuku? (2)
- 3.3 Mafhungo a re afho ṅṅha a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto? (2)
- 3.4 Ndi zwifhio zwi no sumbedza uri Ngeletshedzo u a funa Veronica? (2)
- 3.5 Masiandaitwa e a vha hone kha Ngeletshedzo nga u fhulufhela Veronica kha zwa u renga goloi ndi afhio? (2)
- 3.6 Ndi khudano ya lushaka lufhio yo bvelelaho vhukati ha Ngeletshedzo na Vho Olga? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 3.7 Muhumbulo muhulwane wa nganea iyi ndi ufhio? (2)

- 3.8 No ditika nga mafhungo a bugu iyi ndi zwifhio zwi si zwavhu^{di} zwe Ngeletshedzo a ita zwi no kwama mushumo wa mabindu? (2)
- 3.9 Inwi ni vhona kutshilele kwa Ngeletshedzo ku tshi tanganedzea kha tshitshavha? Tikedzani phindulo ya^{nu}. (2)
[17]

NA

MBUDZISO 4: HO DINA ONE – S Mbedzi

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudzishwaho. Vhulapfu ha phindulo ya^{nu} vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA D

'Ngamula kha i vuwe i ise goloi kha makhanikhe wanga, Ro mbo di thula kholomo nga hangei mabulasini ri tshi khou vhuya.' Ndi Zakes we a ralo.

'Ho luga muhulwane wanga.' U khou ralo Ngeletshedzo a tshi khou livha hu re na sambelo uri a yo u tamba. O ri u fhedza a mbo livha kha Zakes.

'Phasela ila khei ngamula yanga.' U khou ralo Zakes a tshi khou netshedza 5 Ngeletshedzo tshigidi tsha .38 tsho putelwaho.

Ngeletshedzo o ri u tshi tanganedza a tshi putulula fha^{la}. U fhedza a tshi vha^{nda} a dovha a tshi khou setshelela. A tshi vhea kha khundu a tshimbila a tshi khou tongelela. U fhedza a ima a pinika milenzhe.

'Zwa zwino a thi tsha vhudzwa maloto nga vhatukana. U tou riwee-riwee ndi khou 10 longa mutobvu namani.' U khou ralo Ngeletshedzo a tshi khou kodedza na nga zwanda.

'Hafha ndo riwala ndila ine ngamula ya do i shumisa u swika kha makhanikhe. Khetshi tshibambiri.' U khou ralo Bra Zakes a tshi khou netshedza Ngeletshedzo 15 tshibambiri.

Ngeletshedzo o mbo di dzhena kha Kia Rio a vha o ya. A tshi swika hune ha vha na ndunduma vhukati ha bada a tshi fhira a pfa hu tshi nga hu na zwithu buthuni. Ene a di bvela phanda na u reila. Duvha lo sala li tshi balangana Ngeletshedzo o no fhungudza lwendo vhukuma.

- 4.1 Bulani fhethuvhupo ha mafhungo aya. (1)
- 4.2 Mafhungo e na vhala a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? (1)

- 4.3 Tshipida tshe na vhala tshi bvukulula Bra Zakes sa muthude? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 4.4 Ndi ngani Ngeletshedzo o diwana e Gauteng? (2)
- 4.5 Tsho lutanyaho Ngeletshedzo na Veronica ndi mini? (2)
- 4.6 Nangani phindulo yo teaho.
- Nwana wa mmame wa Veronica ndi ...
- A Sibongile.
B Ruth.
C Bongi.
D Ntombi. (1)
- 4.7 Vhudipfi ha Ngeletshedzo mafhungoni aya ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 4.8 Ri vhudzeni zwiwo zwo bvelelaho mathakheni a bugu iyi. (2)
- 4.9 Ndi zwifhio zwine muñwali wa bugu iyi a khou tama ri tshi guda nga vhutshilo ha Ngeletshedzo malugana na u sa funzea? (2)
- 4.10 Ni a tendelana naa na muhumbulo wa muñwali a tshi ri: *Ho dina one* no sedza vhutshilo ha Ngeletshedzo? Tikedzani phindulo yanu. (3)

[18]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA**MBUDZISO 5: FINDINKODO – TT Mudau**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha dirama ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA E

MUTHUMUKHULU:	Ri do tou vouta-ha. Vhane vha ri dimokirasi zwanda ntha. (Ha vhonala zwanda nga vhezhi.) Vhane vha ri dimokirasi a si yone, zwanda ntha. (Ha vhonala zwanda zwi si gathi.) Ahaa, zwi tou vha khagala uri vhatu vha nanga dimokirasi. Zwino-ha, ri khou pfana kha ndayotewa ntswa. Muvhuso u daho u do vha na thoho nthihi ine ya vha na muphuresidenthe, na muthusaphuresidenthe muthihi fhedzi.	5
DE WIT:	Hezwi a si zwone, ndi vhufhura ha vhukwila. Malan, Dries, Coetsee, kha ri bve. (Hu vhonala vhanna vha lihora la Lushaka vha tshi bva.)	10
MUTHUMUKHULU:	Rine ri ya phanda na u fhatu lushaka lwa shango lashu. Naa kani hu na muwe ane a tama u vha tsaleli kha bono lashu?	
VHOTHE:	A hu na tsaleli.	15
MUTHUMUKHULU:	Malofha a vhana vhashu, malofha a khaladzi, vharathu na vha komana, ho ngo fhalalela liphedzi. Ndi 'One man one vote', a hu tsee na liwe. Ndi yone dimokirasi heyo.	
VHOTHE:	Ee, wo bula muphuresidenthe washu.	
MUTHUMUKHULU:	Vhatu vha vho bvaho a vha ntshuwisi. Nahone vho ita zwone vha bva ngauri vho vha vhe kha u ri piringedza ngauri bono lashu a si bono lavho. Vho kambwa nga mutoli wa 'apartheid', a vha vhoni zwa phanda, vha humbula murahu.	20
VHOTHE;	Iina! Iina!	25
MUTHUMUKHULU:	Phambili ne RDP phambili!	
VHOTHE:	Phambili!	
SKOSANA:	Viva Muthumukhulu viva!	
VHOTHE:	Viva!	

MUTHUMUKHULU: Aiwa, nndwa yashu zwino ndi ya u fhungudza vhugevhenga na u lusa u sika mishumo kha vhadzulapo. Ndayotewa ya shango lashu yo fhela. Ndi lone ifa la vhana vha vhana vhashu. Ndaa! (*Ha pfala nyimbo kati ha mihuvho.*)
(Vha a bva.)

- 5.1 Ndi ndila ifhio yo shumiswaho nga vharangaphanda vha mahoro u vhona vha takalelaho dimokirasi? (1)
- 5.2 Muthumukhulu ndi wa lihora lifhio? (1)
- 5.3 Khudano kha mafhungo aya i khou vhangwa nga mini? (2)
- 5.4 Vhuimo ha Muthumukhulu kha lihora ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 5.5 Ndi vhafhio vhane vha khou pikisana na Muthumukhulu buguni iyi? (2)
- 5.6 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
- Mafhungo a muvhuso a rerwa ...
- A tshikoloni.
B dzhele.
C phalamenndeni.
D kerekeni. (1)
- 5.7 Ndi afhio mafhungo a bvedzaho thasululo kha dirama iyi? (2)
- 5.8 Lihoro la Madimokirati li fhambana hani na lihora la Lushaka? (2)
- 5.9 Ni a tendelana naa na muhumbulo wa uri malofha a vharema ho ngo fhalalela lifhedzi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 5.10 Inwi ni vhona u dzhiwa ha muvhuso nga Madimokirati zwi na mbuelo? Tikedzani muhumbulo waṅu. (3)

[18]

NA

MBUDZISO 6: FINDINKODO – TT Mudau

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA F

DUMA:	Haho lifhasi lothe, vhukuma haho. Kha vhane vha vhusa shango lino la Afrika, ane a nga Muthumukhulu ha tsha do vha hone. Muthumukhulu, munna wa mbilu ndapfu. A no dzulela u kanda mupfa a tshi u vhona. Munna wa lufuno, munna a sa neti. (A fhumula)	5
	Nne nne Duma ndi nga si fane nae. (Hu pfala u omba-omba)	
	Ndi nnyi?	
IPFI:	Ndi nne Skosana, minista wa ...	
DUMA:	Dzhenal! (Hu dzhena Skosana)	10
SKOSANA:	(A tshi khada Duma) Lo kovhela.	
DUMA:	Lo kovhela zwavhudi.	
SKOSANA:	Ndi khou bva u vhonana na murangaphanda wa dzangano la vhashumi.	15
DUMA:	(O bvisa mato) Ii, u ri mini?	
SKOSANA:	(A tshe o ima) Ndi dzule?	
DUMA:	Tsho, dzula zwau. (Skosana u a dzula)	
SKOSANA:	Houla munna u vhona nga maforokiki sa nne. Ngoho zwe a amba ndo dolana nazwo , hafhu nne na ene ri a fana.	20
DUMA:	Ii, u ri mini?	
SKOSANA:	Thaidzo ndi nthihi.	
DUMA:	Bulai mungana.	
SKOSANA:	(No tshifhinganyana) Thaidzo ndi nakudze.	25
DUMA:	Bula nga dzina.	
SKOSANA:	Thaidzo ndi Phuresidenthe washu- o lugesu, nahone o luga u fhirisa u luga. U a vhona, lifhasi lino a li todi vhathu vha no nga Vho-Jesu. Wa mbilu ya vhulenda, tshawe a hu na arali hu si u itwa futhibola ine ya rahelwa vhukovhela ya dovha ya vhuya vhubvavvha. Wo no vhuya wa vha vhona vhalo vhanna vha basikethebola vha Amerika?	30

6.1 Vhaambi vha mafhungo aya vha wela kha lihora lifhio? (1)

6.2 Mafhungo e na vhalo a khou bvelela kha tshifhinga tshifhio? (2)

- 6.3 Khudano vhukati ha Duma na Skosana i khou vhangwa nga mini? (2)
- 6.4 Muthumukhulu o olwa sa muanewa wa mvumboḁe? Tikedzani. (2)
- 6.5 Lifurase lo swifhadzwaho li bvisela khagala zwifhio vhukati ha Skosana na murangaphanda wa vhashumi? (2)
- 6.6 Vhudipfi ha vharema musi vhatshena vha tshi bva kha muvhuso wa mbuelano ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)
- 6.7 Masiandaitwa e a bvelela kha Skosana nga u sa tevhedza ndaela ya lihora ndi afhio? (2)
- 6.8 Ndi zwivhuya zwifhio zwi no bveledzwa nga u ḁala ha mahoro phalamenndeni? (2)
- 6.9 Ni vhona u dzhenelela ha vhaswa kha polotiki ya shango zwi zwa ndeme? Tikedzani phindulo yaḁu. (2)

[17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI**ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya****MBUDZISO 7: 'NDI A PUTE[^]DZA HA ITEA DEMBE' – NA Milubi**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganeapfufhi ye na guda.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

U bva afho vha humbela mu[^]nwe munna wa thekhisi uri a vha ise hayani. Vha tshi swika vha vala mu[^]nango vha ya vha dzula kamarani ya vhuawelo. Vhe hene[^]fha ndi hezwi vha tshi vhona mufumakadzi wavho a tshi khou di[^]swa nga goloi. Vha vhona mufumakadzi wavho a tshi khou mamana na mu[^]nwe mu[^]lume, Narina a fara mulume uyo nga ndila ye a vha a sa athu vhuya a vha fara ngayo na du[^]vha na li[^]thihi. Vha pfa 5
Narina a tshi vhudza u[^]la mulume a tshi ri: 'Afha o no tou vha mafhungo a u dzulela yone gurozari, ya nga vha mbilu a i tsheeho fhano, yo tu[^]wa na vhone nahone i dzula i na vhone.' Vho Gideon Dimbalala vha lingedza u sedzesa uri munna uyu ndi nnyi, fhedzi vha balelwa ngauri goloi ya hone yo vha yo swifhadzwa mafasitere. Vha 10
vhona Narina a tshi sala o ta[^]lela goloi ngeno yone i tshi khou dubisa bus[^]e i tshi ya nalo la muendeulu.

Zwenezwo vha pfa khii i tshi khou dzheniswa vothini. Vha pfa vothi li tshi khou vuliwa. Mitsindo vha tou i pfa zwavhu[^]divhu[^]di uri i khou da ngeno hune vha vha hone, Narina a mbo dzhena rumuni a sa vhuyi a humbula nani. Zwenezwo a tshi tou khithi ma[^]to e vhona. Khathihi fhedzi e tshenutshenu. 15

'Nisongo tshuwa. Ndi n[^]ne Gideon Dimbalala. Ni khou vhona n[^]ne wa vhukuma. **A ni khou vhona tshipuku.** Mmbudzeni uri ndi nnyi hou[^]la we na vha ni nae.'

- 7.1 Ndi vhushakade vhu re hone vhukati ha Vho Gideon Dimbalala na Vho Narina? (2)
- 7.2 Mafhungo e na vhala a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? (2)
- 7.3 Bulani tshivhangi tsha khudano vhukati ha Vho Gideon Dimbalala na Vho Narina. Tikedzani phindulo ya[^]nu. (2)
- 7.4 Talutshedzani lifurase lo swifhadzwaho no li livhanya na zwo bvelelaho kha nganeapfufhi iyi. (2)
- 7.5 U ya nga mafhungo e na vhala, Narina o olwa sa mubvumbedzwa[^]de? Tikedzani phindulo ya[^]nu. (2)

- 7.6 Ndivho ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? (2)
- 7.7 Sumbedzani zwine Nora na Vho Narina vha fana ngazwo. (2)
- 7.8 Ni vhona thoho ya nganeapfufhi iyi yo tea? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 7.9 Arali no vha ni na mufumakadzi a no nga Vho Narina no vha ni tshi do ita mini nga zwiito zwawe zwo bvaho? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- [18]

NA

MBUDZISO 8: 'AI! NDI MINI?' – LL Mafenya

TSHIBVELEDZWA TSHA H

Nga itshi tshifhinga Vho Mathada vho vha vha tshi khou kumedza. Avhaathu a sedza Vho Mathada hafhu, a tshi vhona dzi tshi khou lela a vho vhudza hoyu Mangalani uri ene u khou pfa a si khou takala hezwi a tshi khou amba na Sofi. A tshi isa phanda a vho amba na nga tshikhuwa a ri 'I am becoming jealos'.

Mangalani u pfa izwo a tou funa zwone. A vho thoma u isa tshanda tshawe kha 5 tshirumbi tsha Avhaathu. Tshikete tsha Avhaathu tsho vha tshi na piliti, tsho vulea nga hafha phanda. Vha no zwidivha vha ri ndi tshikete tsha 'vula'. Tsho vha tsho vulea lune zwirumbi zwa hoyu Avhaathu wa wana zwo sala nda.

Tshanda tsha Mangalani tsho ri tshi tshi khou di ya tshi tshi ya. Avhaathu a vho 10 vhone a tshi vho sokou poidza ma. Muwe nga fha a pfala a tshi tou ambela fhasi a tshi ri: 'Vhafunzi ndi vha mulovha, vha namusi ndi matarelwa.'

Kale hu si lini, Mangalani a vhone a tshi khou hevhezana na Avhaathu. Zwenezwo Avhaathu taku! Nga murahu Mangalani na ene taku! Vho Salani vha sala vho fara thaha.

Vho Mathada vha tshi ri papara vha wana Avhaathu haho. Vha livhalivha vha tshi 15 khou noliedza ma.

- 8.1 Mafhungoni aya ndi nnyi we a vha a tshi khou kumedza? (1)
- 8.2 Bulani muanewa dendele na thaidzo yawe kha ngaeapfufhi iyi. (2)
- 8.3 Mafhungo e na vhala a tana tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yanu. (2)

- 8.4 Muṭodo muthihi muhulwane wa nganeapfufhi iyi wo bveledzwa nga ndila yone naa? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo ṅekedzwaho.
Fhethu he Avhaathu a wanetshedzwa e na Mangalani ndi ...
- A Muḍini wa Mangalani.
B Muḍini wa Narina.
C Thoilethe.
D Kerekeni. (1)
- 8.6 Thero ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.7 Sumbedzani mvumbo ya Avhaathu no sedza vhuḍifari hawe. (2)
- 8.8 Maṭhakheni a nganeapfufhi iyi o bveledzwa zwavhuḍi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.9 Inwi ni vhona muṅwali o zwi kona naa u fusha ṭhoḍea ya nganeapfufhi ya u sia muyani? Tikedzani phindulo yaṅu. (3)

[17]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI***SHOTHODZO* – TN Pholi na TK Mkansi**

Kha iyi khethekanyo, mbudziso dzi bva kha zwirendo zwi tevhelaho:

- 'THINGOTHELENDELEKI' – TN Pholi
- 'MUUNGELEDZI' – TN Pholi

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha zwirendo zwe na guda.

MBUDZISO 9

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

THINGOTHELENDELEKI – TN Pholi

1	Ndi vhangana we wa vha leludzela vha takala?
2	Ndi hungana he wa hu leludzela ra pembela?
3	U fhaṭa hafha, wa thutha hafho.
4	U ṭavhanya sa lupenyo vhail!
5	Tshilengo a si tshau,
6	Tshikolo ndo kundiswa nga iwe,
7	Mushumoni ndo thathiswa nga iwe,
8	Mbingano yanga yo pfuvhiswa nga iwe,
9	Ṭhingothendeleki, iwe mutendeleki.
10	Mitodzi yanga namusi kheii,
11	A u sedzi, u dzula wo fulela,
12	U khou ḍi thutha ha thuthea,
13	U khou ḍi fhaṭa, ha fhaṭea,
14	Ṭhingothendeleki vhabebi vhau vha ngafhi?.
15	Mmbudze, ndi vha vhudze vha tevhelaho niwana wavho.

- 9.1 Topolani ipfi li ambaho ṭhingokhwalwa kha tshirendo itshi. (1)
- 9.2 Ṭhingothendeleki dzi leludza kha sia lifhio? (1)
- 9.3 Ro sedza tshirendo itshi, ṭhingothendeleki dzi na vhuvhi. Neani vhuraru. (3)
- 9.4 Hu na figara ya muambo yo shumiswaho kha vese 4. Inwi bulani dzina layo. (1)
- 9.5 Kha tshirendo itshi vhabebi vha ṭhingothendeleki hu khou ambiwa vhonnyi kha tshitanza tsha vhuraru? (2)

- 9.6 Nwalani tshikimu tsha raimi tsha tshitanza tsha u thoma. (2)
- 9.7 Ndivho ya murendi kha tshirendo itshi ndi ifhio? (2)
- 9.8 Vhupifi ha murendi kha tshirendo itshi ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.9 Vese 10 kha tshirendo itshi i bvisela zwifhio khagala? (2)
- 9.10 Inwi ni vhona thingothendeleki dzi tshi pwasha miḁi naa? Tikedzani phindulo yanu. (2)

[18]

NA

MBUDZISO 10

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni ḁo kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

MUUNGELEDZI – TN Pholi

- 1 Thoho yanga yo oma,
2 Thi pfi ndi tshi ḁa ndi a ungedza,
3 Ndo fara la gunda mbava gwekwe,
4 Mukuloni hosho!
5 Zwa ya na vhusula.
- 6 Ndo ni vhona ni tshi femeleka,
7 Ndo ni pfa ni tshi raha-raha,
8 Na muiedza milomo no farana,
9 Nga mbilu nde ndo fasha,
10 Ndi dwadzemboho, thi konwi nga dzilafho.
- 11 Ndi bumudzekanya zwikalaha thoho dzo tshena,
12 Ndi maphekanya zwikegulu migo zwo fara,
13 Thivhilaedzwi nga u hula ha phanda thohoni,
14 Ndi muungeledzi ndi ḁa nga mapitoni.
15 Vhaswa thi rabeledzi vhuswa havho,
16 Ndi fara nda vhu sotekanya nda lata,
17 Vhaswa vha shanduka vhakalaha nga husili,
18 Thoho yanga yo oma, ndi liviavhathu.

19	Thi shushedzwi nga lupfuno lwanu,
20	Vhuimo hanu a si guru kha nne,
21	Ndi ni tshipeledza maoto a rondolowa,
22	Lupfumo na vhuimo zwa sala.
23	Ndi ofha na u ofhesa muthu a pfaho,
24	A ditsireledzaho, a fhulufhelaho fhethu huthihi,
25	Khundavhalai ndi vunda mutsinga,
26	Ndi pfi AIDS fhedzi thuso thi nayo.

- 10.1 Kha tshitanza tsha vhuraru topolani ipfi li no sumbedza uri muungeledzi u da nga zwa vhudzekani. (1)
- 10.2 Bulani zwithu zwivhili zwine muungeledzi ha shushedzwi ngazwo no sedza tshitanza tsha vhuana. (2)
- 10.3 Figara ya muambo yo shumiswaho kha tshirendo itshi ndi ifhio? (1)
- 10.4 Khalo ya tshirendo itshi ndi ifhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 10.5 Topolani mitaladzi mivhili kha tshitanza tsha vhuatanu i no khwathisedza uri muungeledzi hu na vhathu vhane a vha ofha? (2)
- 10.6 Kha vese 20 hu na ipfi 'Guru', inwi sumbedzani uri guru ndi mini? (2)
- 10.7 Talutshedzani zwine vese 5 ya amba zwone. (2)
- 10.8 Muhumbulo muhulwane wa tshitanza tsha vhuraru ndi ufhio? (2)
- 10.9 Nga murahu ha u vhalala tshirendo itshi, inwi ni nga eletshedza zwifhio vhanwe vhaswa sa inwi no sedza khombo dzi no vhangwa nga muungeledzi? (3)

[17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUTE: 70